

УДК 330.88:338.46

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-2-14>

Давидова О.Ю.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри готельного і ресторанного бізнесу
Харківського державного університету харчування та торгівлі

Davydova Oksana

Kharkov State University of Food Technology and Trade

АНАЛІЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ ІННОВАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

ANALYSIS AND EVALUATION OF RISKS OF THE INNOVATION MANAGEMENT OF ENTERPRISES OF THE HOTEL AND RESTAURANT INDUSTRY

У статті досліджено теоретичні та практичні питання щодо підходів і процесів управління ризиком. Проаналізовано поняття «ризик» та сформульовано його авторське визначення. Проведено класифікацію та ідентифікацію ризиків. Відокремлено важливі чинники виникнення ризиків інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства. Виділено два принципово відмінних підходи до визначення пріоритету локальних об'єктів у багатокритеріальних задачах прийняття інноваційних управлінських рішень. Доведено, що оцінювання ризику необхідно здійснювати системно в абсолютному та відносному вираженні. Визначено групи ризиків, які виникають під час процесу здійснення господарської діяльності, та основні параметри оцінювання ступеня ризику. Доведено, що ефективно та раціональне використання методів оцінювання ризику дає змогу забезпечувати стабільність розвитку підприємств готельно-ресторанного господарства.

Ключові слова: ризик, оцінювання, інноваційне управління, розвиток, підприємство, готельно-ресторанне господарство.

В статье исследованы теоретические и практические вопросы о подходах и процессах управления риском. Проанализировано понятие «риск» и сформулировано его авторское определение. Проведена классификация и идентификация рисков. Выделены важные факторы возникновения рисков инновационного управления развитием предприятий гостинично-ресторанного

хозяйства. Выделены два принципиально отличительных подхода к определению приоритета локальных объектов в многокритериальных задачах принятия инновационных управленческих решений. Доказано, что оценивание риска необходимо осуществлять системно в абсолютном и относительном выражении. Определены группы рисков, возникающие в процессе осуществления хозяйственной деятельности, и основные параметры оценивания степени риска. Доказано, что эффективное и рациональное использование методов оценивания риска позволяет обеспечивать стабильность развития предприятия гостинично-ресторанного хозяйства.

Ключевые слова: риск, оценивание, развитие, инновационное управление, предприятие, гостинично-ресторанное хозяйство.

The article determines that the degree of riskiness of activities of enterprises in the hotel and restaurant industry belongs to a priority. Analyzes the definition of the concept of "risk" and formulated his copyright. Held the classification and identification of risks. Separate the important factors of the occurrence of the risks of the innovation management the development of the of enterprises of hotel and restaurant industry. Selected two fundamentally different approaches to determining priority of local objects in multi-criteria decision problems of innovative management decisions. It is proven that the assessment of risk is necessary to implement the system in absolute and relative terms. Defined groups risks which arise during the process of implementation of the economic activity of the enterprises of hotel and restaurant industry and basic parameters estimation of the degree of risk. It is proved that appreciate an optimal level of risk and to develop an effective model of management thanks to the research of the theoretical and practical issues concerning the approaches and processes risk management enterprises of hotel and restaurant industry. Proven to guide enterprises in the hotel and restaurant industry will be able to identify the approaches and methods of innovation management only if the capacity to properly distinguish between the types of risks and to identify the factors of their occurrence and to timely detect factors of their occurrence and threats or advantages to which they lead. Highlighted two basic parameters estimation of the degree of risk: the probability of occurrence and the magnitude of the losses. Proven effective and rational use of risk assessment methods allows us to ensure the stability of the development of enterprises of hotel and restaurant industry, raise the validity of the adoption of innovative management solutions risky situations, improve the financial situation as a result of carrying out all types of their activities.

Key words: risk, evaluation, development, innovation management, enterprise, hotel and restaurant industry.

Постановка проблеми. У сучасних умовах підвищення ймовірності виникнення ризиків під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників у діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства зумовлює необхідність активізації діяльності, яка дасть змогу уникнути ризиків або зменшити їхній вплив, що дасть можливість підвищити рівень конкурентоспроможності на вітчизняному та зарубіжному ринках. Особливої актуальності набувають питання зниження впливу ризиків під час формування системи інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства.

Визначення ступеня ризиковості діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства належить до пріоритетних завдань, оскільки оцінка рівня ризику та розроблення методів управління ризиками мають вирішальне значення під час формування їх стратегій розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Еволюційному процесу інноваційного управління розвитком підприємств приділяли увагу такі вітчизняні та іноземні вчені-економісти: І. Ансофф [1], Ф. Валента [2], П. Друкер [3], В. Прохорова [4], О. Раєвнева [5], Л. Донець [6], С. Ілляшенко [7], Н. Машина [8], В. Лук'янова [9], В. Пасічник, О. Акіліна [10] та ін.

Науковці визначили причини виникнення різних концепцій інноваційного управління розвитком підприємств та основні напрями еволюційного розвитку.

Аналіз праць сучасних науковців, які досліджують інноваційне управління підприємствами, відсутність однозначного тлумачення поняття ризику та його класифікації дають змогу констатувати необхідність і доцільність аналізу та оцінювання ризиків інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства для приведення їх у відповідність до вимог, які висуває сучасність.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження теоретичних та практичних питань щодо підходів і процесів управління ризиком, аналіз визначення поняття «ризик», їх класифікація, ідентифікація та відокремлення важливих чинників виникнення ризиків інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз та оцінювання ступеня ризику спонукають керівництво підприємств готельно-ресторанного господарства до впровадження положень сучасної ризикології, які спрямо-

вані на комплексне обмеження ризику в їхній діяльності.

На думку Гері Хемела, «не кожна інновація у сфері управління гарантовано створить конкурентні переваги. Але це не привід не вводити їх. Інноваційний процес – це гра чисел: чим більше інновацій, тим більше шансів досягти успіху» [11]. Але ця «гра чисел» пов'язана з виникненням ризикових ситуацій, що може призвести як до банкрутства, так і до отримання додаткового доходу. Ризику неможливо уникнути, тому кожне підприємство готельно-ресторанного господарства повинне розробляти систему управління ризиками та планувати заходи для зменшення їхнього негативного впливу.

На нашу думку, відсутність однозначного тлумачення поняття ризику та його класифікації пояснюється широким спектром цього явища, що є невід'ємним напрямом розвитку будь-якого підприємства готельно-ресторанного господарства.

Законодавча база України не дає чіткого визначення, що таке ризик. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.2001 № 2245-III (зі змінами), ризик – ступінь імовірності певної негативної події, яка може відбутися в певний час або за певних обставин на території об'єкта підвищеної небезпеки і/або за його межами. Проте, відповідно до цього Закону, поняття «ризик» розглядається в контексті діяльності суб'єкта господарювання, у власності або в користуванні якого є хоча б один об'єкт підвищеної небезпеки [12].

Аналіз визначення поняття «ризик» наведено в табл. 1.

Отже, на основі проведеного дослідження сформульовано авторське визначення: ризик – це передбачувані або непередбачувані ймовірні несприятливі загрози діяльності підприємства, які можуть призвести до матеріальних, моральних та інших втрат або, навпаки, до збільшення доходу підприємства, що пов'язано з вибраною в умовах невизначеності альтернативою шляхом продукування та впровадження інноваційних управлінських рішень.

На нашу думку, прийняття інноваційного управлінського рішення може бути доцільним за умови проведення ґрунтовного аналізу потенційно можливих ризиків. Якісний аналіз ризиків інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства є найбільш складним і потребує ґрунтовних знань, досвіду та інтуїції керівників. Кількісний аналіз ризику інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства полягає у кількісному (числовому) визначенні ступеня окремих ризиків діяльності (проекту) у цілому.

Потреба в ідентифікації та відокремленні важливих чинників виникнення ризиків інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства зумовлена підвищенням ефективності інноваційного управління, існуванням можливості альтернативного вибору конкретного господарського рішення із сукупності альтернативних варіантів та необхідністю доповнення якісного аналізу кількісним.

У межах оцінювання ризиків інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства можуть бути використані такі класифікації зон ризику: безризикова зона, зона допустимого ризику, зона критичного ризику, зона катастрофічного ризику.

Система показників кількісного оцінювання ризиків інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства містить такі елементи [20–22]:

- абсолютні величини (дисперсія, середньоквадратичне відхилення, семіваріація, семіквадратичне відхилення);
- відносні (ймовірність, коефіцієнт варіації, коефіцієнт ризику).

Найпоширенішими вимірювачами ступеня ризику підприємств є ймовірність виникнення збитків або недоотримання доходів порівняно з прогнозованим варіантом, дисперсія, середньоквадратичне відхилення, коефіцієнт варіації.

Виділяють два принципово відмінних підходи до визначення пріоритету локальних об'єктів у багатокритеріальних задачах прийняття інноваційних управлінських рішень:

1. Принцип жорсткого врахування пріоритету.
2. Принцип гнучкого врахування пріоритету.

Після цього здійснюється вибір оптимальної стратегії на основі одного з можливих принципів оптимальності, але вже в трансформованому просторі об'єктів [21; 22].

Величину та ймовірність виникнення кожного виду втрат від певного виду ризику необхідно визначати за реальний час. Необхідно враховувати тільки випадкові втрати, що не піддаються прямому розрахунку та прогнозуванню. Якщо втрати можна передбачити, то їх слід розглядати не як збитки, а як немінучі витрати й включати в розрахункову калькуляцію.

Отже, високий рівень конкурентного середовища змушує керівництво підприємств готельно-ресторанного господарства продукувати певні інноваційні управлінські рішення щодо необхідності застосування системного підходу до аналізу ризиків і звертати увагу на якість та ефективність їх прийняття.

Оцінювання ризику необхідно здійснювати системно в абсолютному та відносному вираженні. Завдяки аналізу можна виділити велику

Аналіз визначення поняття «ризик»

Автор	Визначення поняття
В. Вітлінський, Г. Великоіваненко [13]	Ситуація, коли мають місце невизначеність, конфлікт, наявна багатоваріантність і коли одночасно не всі альтернативні варіанти однаковою мірою сприятливі. Автори зазначають, що ризик присутній і є складовим елементом будь-якої управлінської діяльності
Л. Донець [6]	Діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, у процесі якого є можливість якісно і кількісно оцінити ймовірність досягнення передбаченого результату, невдачі, відхилення від мети
Фінансово-економічний словник [14]	Усвідомлення можливості небезпеки виникнення непередбачених утрат очікуваного прибутку, майна, грошей у зв'язку з випадковими змінами умов економічної діяльності, несприятливими обставинами
І. Івченко [15]	«Ризик» через призму його можливих сутнісних характеристик: можливість відхилення від передбачуваної мети, заради якої здійснюється вибрана альтернатива; ймовірність досягнення бажаного результату; відсутність упевненості в досягненні поставленої мети; можливість матеріальних, моральних та інших утрат, пов'язаних із вибраною в умовах невизначеності альтернативою
С. Ілляшенко [7]	Ризик загалом слід розглядати як можливість або загрозу відхилення результатів конкретних рішень або дій від очікуваних
М. Машина [8]	Ризик – імовірність втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоотримання доходів чи появи додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності
В. Лук'янова, Т. Головач [9]	Об'єктивно-суб'єктивна категорія, пов'язана з подоланням невизначеності, випадковості, конфліктності в ситуації неминучого вибору, що відображає ступінь досягнення суб'єктом очікуваного результату
В. Пасічник, О. Акіліна [10]	Сутність ризику полягає у тому, що кожному підприємству постійно загрожує втрата прибутку і платоспроможності під час здійснення господарсько-фінансової діяльності під впливом непередбачених змін внутрішнього середовища
П. Половкін, А. Зозюк [16]	Ризик – великий стимул для отримання додаткового прибутку, специфічного підприємницького доходу
Ю. Сенейко [17]	Під ризиком слід розуміти можливість настання певної ситуації, яка може виникнути в будь-якій діяльності й може відхилитися від поставленої мети (призвести до виникнення втрат або недоотримання прибутку) або залишитися незмінною
Економічна енциклопедія за ред. С. Мочерного [18]	Ризик – атрибут прийняття рішення в ситуації невизначеності
А. Шегда, М. Голованенко [19]	Ризик в економічному розумінні передбачає втрати (збитки), імовірність яких пов'язана з наявністю невизначеності (брак або недостовірність інформації), а також зиск і прибуток, отримати які можливо лише завдяки діям

групу ризиків (рис. 1), які виникають під час процесу здійснення господарської діяльності.

На нашу думку, оцінити оптимальний рівень ризику та розробити ефективну модель управління можна завдяки дослідженню теоретичних і практичних питань щодо підходів та процесів управління ризиком підприємств готельно-ресторанного господарства.

Керівництво підприємств готельно-ресторанного господарства зможе визначити підходи та методи інноваційного управління лише за умови спроможності правильно розрізняти види ризиків та своєчасно виявляти чинники

їх виникнення і загрози або переваги, до яких вони призведуть.

Виділяють два основних параметри оцінювання ступеня ризику: ймовірність появи втрат (чим вища, тим більший ризик) та величина втрат (чим більша, тим більший ризик) [5; 22; 23].

З огляду на зазначене, можна виділити такі групи підприємств готельно-ресторанного господарства:

- найбільш ризикові;
- підприємства середнього ступеня ризикованості;
- найменш ризикові.

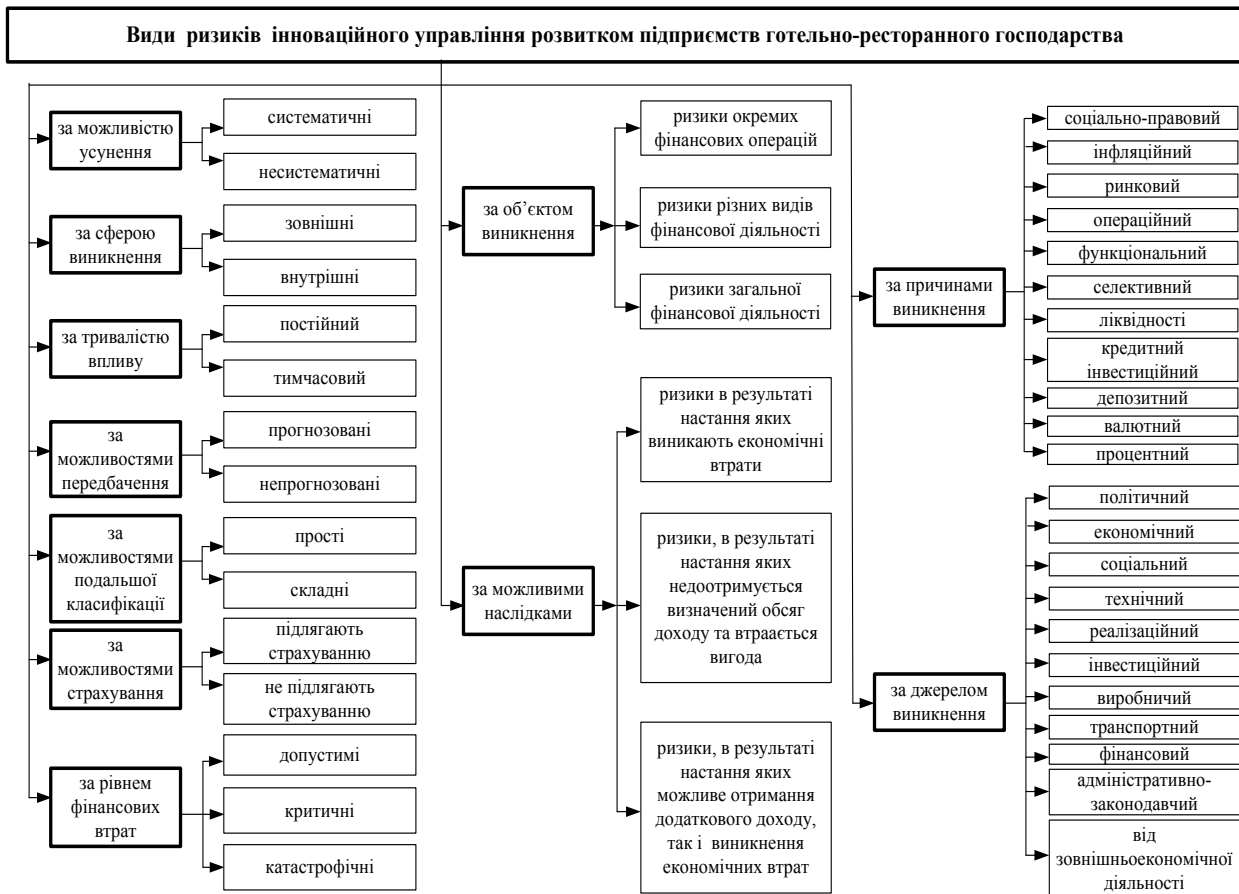

Рис. 1. Види ризиків інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства

Джерело: авторська розробка

Аналіз та оцінювання методів впливу ризиків спонукають підприємства готельно-ресторанного господарства до впровадження в діяльність положень сучасної ризикології, спрямованих на комплексне обмеження ризику в їхній діяльності. Ризиками необхідно ефективно управляти, використовуючи різні заходи, які дають можливість прогнозувати виникнення ризикових ситуацій та вживати заходів для їх уникнення.

У літературі багато уваги приділено використанню способів і методів зменшення негативного впливу ризиків на роботу підприємств готельно-ресторанного господарства. Такі засоби зниження ризику можна згрупувати у два напрями [20–22]:

- уникнення ризиків і зменшення негативного впливу тих ризиків, яким не вдалося запобігти;
- розроблення та реалізація заходів зі зменшення негативних наслідків ризиків.

Одним із методів запобігання негативним наслідкам ризиків є створення на підприємствах готельно-ресторанного господарства спеціальних фондів, які будуть формуватися за рахунок отримання прибутку. На практиці часто застосовують метод зниження ризиків

передаванням їх іншим організаціям (страховим фондам), які спеціалізуються на страхуванні майна підприємств.

Сьогодні в умовах дії ринкових чинників виникає нагальна потреба в застосуванні точних і адекватних методів оцінювання ризиків реалізації проектів. Вітчизняні та зарубіжні науковці пропонують такі методи зниження впливу ризиків на діяльність підприємств готельно-ресторанного господарства: запобігання ризику, нормування ризику, розподіл ризику між учасниками проекту, зменшення ступеня ризику, страхування ризику.

Для визначення впливу ризику на діяльність підприємств готельно-ресторанного господарства необхідно виявити найбільш значущі ризики, кількісно їх оцінити, розробити та впровадити систему нейтралізації їхнього впливу. Аналіз ризику включає виявлення можливих варіантів вирішення проблеми; визначення потенційних наслідків застосування прийнятого рішення; інтегральне оцінювання ризику, що містить кількісний та якісний аспекти.

У науковій літературі виділяють такі основні методи оцінювання впливу ризиків на діяль-

ність підприємств готельно-ресторанного господарства: статистичний, доцільності витрат, експертних оцінок, аналітичний, аналогів.

Висновки з даного дослідження. Отже, існуючі методи оцінювання впливу ризику на діяльність підприємств готельно-ресторанного господарства спрямовані на комплексну реалізацію таких заходів: виявлення можливих варіантів вирішення проблеми; визначення потенційних наслідків застосування прийнятого рішення; інтегральне оцінювання ризику, що містить кількісний та якісний аспекти. При цьому зберігається загальна тенденція до оцінювання ризику за двома напрямками: рівень ризику та ризик часу.

Під час оцінки рівня ризику підприємств готельно-ресторанного господарства будь-яким методом вихідним параметром є змінність наслідків конкретного рішення. Оцінювання рівня ризику представляється у вигляді відношення масштабу очікуваних втрат до обсягу майна підприємства, а також імовірності настання цих втрат. На нашу думку, ефективне та раціональне використання методів оцінювання ризику дає змогу забезпечувати стабільність розвитку підприємств готельно-ресторанного господарства, підвищувати обґрунтованість прийняття інноваційних управлінських рішень у ризикових ситуаціях, поліпшувати стан унаслідок проведення всіх видів їхньої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Ансофф И. Стратегическое управление ; сокр. пер. с англ. ; науч. ред. и авт. предисл. Л.И. Евенко. Москва : Экономика, 1989. 519 с.
2. Валента Ф. Управление инновациями. Москва : Прогресс, 1985. 137 с.
3. Друкер П.Ф. Инновации и предпринимательство. Санкт-Петербург : Бук Чембер Интернэшнл, 1992. 160 с.
4. Прохорова В.В., Давидова О.Ю. Об'єктивні умови формування інноваційного управління розвитком підприємств: науково-історичне підґрунтя подолання наслідків криз. *Бізнес Інформ*. 2018. № 3. С. 449–458.
5. Раєвнева О.В. Управление развитием предприятия: методология, механизмы, модели : монография. Харьков, 2006. 496 с.
6. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання. Київ : Центр навч. літ-ри, 2006. 312 с.
7. Ілляшенко С.М. Економічний ризик : навчальний посібник ; 2-е вид., доп. і перероб. Київ : Центр навч. літ-ри, 2004. 220 с.
8. Машина Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2003. 188 с.
9. Лук'янова В.В., Головач Т.В. Економічний ризик: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2007. 464 с.
10. Пасічник В.Г., Акіліна О.В. Планування діяльності підприємства : навчальний посібник. Київ : Центр навч. літ-ри, 2005. 256 с.
11. Класифікація методів оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства. URL: <http://www.houseofmcdonnell.com/konspekti-lekcz-1/25>. Назва з екрану.
12. Зуб А.Т. Стратегический менеджмент: теория и практика: учебное пособие. Москва : Аспект Пресс, 2002. 415 с.
13. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Фінансовий ризик і методи його вимірювання. *Фінанси України*. 2000. № 5. С. 13–23.
14. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. Київ : Знання, 2007. 1072 с.
15. Івченко І.Ю. Особливості ризик-менеджменту сучасних українських підприємств. *Вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Григорія Сковороди*. 2008. № 4. С. 100–108.
16. Половкін П., Зозолук А. Предпринимательские риски и управление ими (теоретико-методологический и организационный аспекты). *Российский экономический журнал*. 1997. № 9. С. 73–74.
17. Сенейко Ю. Сучасні підходи до трактування категорії «ризик». *Регіональна економіка*. 2006. № 1. С. 206–211.
18. Економічна енциклопедія : у 3-х т. / відп. ред. С.В. Мочерний та ін. Київ : Академія, 2002. Т. 3. 952 с.
19. Шегда А.В., Голованенко М.В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління: навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 271 с.
20. Арнольд В.І. Математичні методи класичної механіки ; 5-е вид. Москва : Едіторіал УРСС, 2003. 416 с.
21. Радченко А.І. Основы государственного и муниципального управления: системный подход. Ростов-на-Дону : Ростиздат, 1997. 402 с.
22. Юшкевич О.О. Систематизація поглядів до теорії розвитку підприємства як відкритої системи. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки*. 2011. № 2(56). Ч. 2. С. 179–183.
23. Твердомед О. Реорганізація підприємств: сутність, напрями і показники ефективності. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Економіка*. 2011. Вип.121/122. С. 113–116.